

Єгорова О. І.,

Сумський державний університет, м. Суми

ЕКСПРЕСИВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЄДНОСТЕЙ ВИЩОГО ПОРЯДКУ В АНГЛОМОВНОМУ ДИСКУРСІ

*У статті розглядаються питання кореляцій категорій кількості, інтенсивності та градуальності. Фокусується увага на функціонуванні відчислівникових субстантивів у англomовному тексті як мовних маркерів субкатегорії невизначеної кількості, осмислюються експресивні потенції “єдностей вищого порядку” – лексем *hundred, thousand, million*.*

Ключові слова: *лексема, квантитативність, експресивність, інтенсивність, градуальність, контекст.*

The article deals with the problems of categorial correlation of quantity, intensity and gradation. Attention is being focused on the functioning of the substantivized numerals in the English text as language markers of the category of indefinite quantity. The expressive properties of “higher units” – lexemes are under analysis.

Key words: *lexeme, quantitativness, expressiveness, intensiveness, gradation, context.*

Дослідження та аналіз онтологічної категорії кількості та низки її субкатегорій являє собою один з перспективних підходів до дослідження мовної картини світу. Вивчення лінгвістичної інтерпретації об’єктивації кількості включає в себе питання мовних екстеріоризаторів цієї категорії, питання парадигматичної та синтагматичної організації квантитативних одиниць, визначення способів і засобів позначення кількості, їх залежність від іманентної структури мови та лінгвістичних факторів [14, с. 30].

Мовна картина світу передбачає не тільки відображення об’єктів, а й вираження позиції, оцінки та відношення суб’єкта, що номінує ці об’єкти. Система оцінок, набувши соціально-типічного характеру, приймає участь у конструюванні мовної картини світу [8, с. 67]. Мовні одиниці-конституенти функціонально-семантичного поля кількості відзначаються різнорівневою стилістичною маркованістю, поєднують у своїй структурі компоненти кількісної та емоційно-оцінної семантики. Сукупність семантико-стилістичних характеристик мовних одиниць засіб суб’єктивного ставлення комуніканта до інформації/реципієнта під акту комунікації препарує експресію. **Актуальність роботи** зумовлена підвищеною увагою сучасних лінгвістів до вивчення системно-функціональної природи мовлення та його прагмалінгвістичного аспекту. Зокрема, ретельного висвітлення потребують феномен кореляції категорій кількості, якості, детермінації та інтенсивності, а також їх мате-

ріалізації на текстовому рівні. **Об’єктом** дослідження виступають “єдності вищого порядку” (термін О. Єсперсена [4, с. 223]) – англійські лексеми *hundred, thousand* та *million*, а **предметом** – виявлення їх стилістичних властивостей у мовленні.

Мова як засіб порозуміння виступає не тільки проявом думки, а й слугує одним з засобів вираження почуттів, емоцій, експресії. Лінгвістичне буття терміна “експресивність” трактується у широкому та вузькому розумінні. У широкому розумінні під експресивністю розуміється така властивість тексту або частини тексту, що передає зміст із збільшеною інтенсивністю, виражає внутрішній стан мовця та припускає емоційне або логічне посилення, яке може бути образним [1, с. 15]. У вузькому розумінні експресивністю вважається властивість мовної одиниці підсилювати логічний та емоційний зміст висловлюваного, виступати засобом передачі суб’єктивного ставлення до повідомлення/адресата [12, с. 156]. Таким чином, з одного боку, експресивність означає виразність мовлення, а з іншого, становить один з семантичних аспектів мовної одиниці.

Експресію розглядають як стилістичну категорію, що спирається на цілий комплекс психічних, соціальних та лінгвістичних чинників і виявляється як інтенсифікація виразності повідомлюваного, як збільшення впливаючої сили висловлювання [13, с. 7]. У поглядах лінгвістів на питання співвіднесеності понять інтенсивності та експресивності простежується неоднорідність. Ряд вчених [7; 16] вважає неможливим розглядати інтенсивність як компонент експресивності і трактує інтенсивність як джерело експресивності. Інші вчені вважають інтенсивність універсальною понятійною та семантичною категорією, що маніфестує експресивність у мові. У рамках мовознавчих досліджень [2; 5; 10; 16] склалася певна традиція співвіднесення понять інтенсивності та кількості, у рамках якої категорія інтенсивності також розглядається як окремий прояв категорії кількості, що характеризується як недискретна (невизначена) кількість [16, с. 6].

На думку І. І. Туранського, категорія інтенсивності – це семантична категорія, що базується на понятті градації кількості та являє собою кількісну міру оцінки якості, міру експлікативності, показник змісту комунікації [11, с. 7]. Оскільки експресивна функція співвідноситься з прагматичною функцією мови, експресивність репрезентує якісну сторону висловлювання. Кількісним наповненням емотивного висловлювання є рівень інтенсифікації, що виражає наскільки експресивне превалює над предметно-логічним змістом висловлювання. Таким чином, категорія інтенсивності займає проміжне місце між категоріями кількості та якості.

Мовне позначення кількості – це лінгвістична техніка, що має ментальну основу. Неможливість абсолютно точного пізнання відбивається в одиницях субкатегорій апроксимативної та невизначеної кількості [14,

с. 7]. Номінації неточної кількості проявляють себе на системному (мовному) та функціональному (мовленнєвому) рівнях як функціонально-семантична категорія. Під невизначеною (індефінітною) кількістю розуміється кількість, що не підлягає числовому визначенню (підрахунку або вимірюванню) і вербалізується різнорівневими одиницями відповідної семантики.

Квантитативи зі значенням невизначеної кількості включають у себе одиниці, які здатні створювати певне стилістичне враження, нести емоційно навантаження поза контекстом, напр. англ. *glut, zillion, multitude, profuse, petty, to team, the horn of plenty*. Лексичні засоби, наприклад числівники, що позбавлені експресивності у мові, за умови певного контекстуального оточення починають номінувати як точні, так і неточні (приблизні та невизначені) ознаки та можуть набувати експресивного маркування.

Лексеми *hundred, thousand, million* за певних умов є засобами вираження різних субкатегорій кількості. Конвенційна синтаксична модель **числівник + іменник** (за умови відсутності актуалізаторів апроксимації) номінує точну кількість за формулою:

числівник /неозначений артикль + *hundred/ thousand/ million*,

напр. англ. *the Four Hundred, one/a million question, (two) thousand-yard stare*.

Для позначення даною групою числівників апроксимативної (приблизної) кількості вживаються певні актуалізатори приблизності, що стоять у пре- та постпозиції до числівника. До таких актуалізаторів в англійській мові відносяться лексеми типу *almost, nearly, about, something like, some, over, under, more/less than, thereabout(s)* та ін., які формують наступну синтаксичну модель:

(актуалізатор) + числівник/неозначений артикль + *hundred/ thousand/ million* + (актуалізатор),

напр. англ. *The alarm clock continued its nagging, feminine clamour, which would go on for **five minutes or thereabouts** if you did not stop it* [G. Orwell, *The Clergyman's daughter*, p. 255]. *Elizabeth was left with **rather less than a hundred pounds** in the world* [G. Orwell, *Burmese Days*, p. 129].

У художньому мовленні визначилися два шляхи стилістичної адаптації нумеративів, а саме – їх вживання в інформативній та експресивній функціях. Інформативна функція передбачає точну, реальну або наближену до реальності констатацію фактів, при вираженні кількісних параметрів у тексті вживаються маркери точної або апроксимативної кількості, пор. англ. *Boxer was an enormous beast, **nearly eighteen hands high**, and as strong as any **two ordinary horses** put together* [G. Orwell, *Animal Farm*, p. 13]. *The **two girls** stood face to face, **less than six feet** apart* [G. Orwell, *Burmese Days*, p. 124].

Наряду з виконанням інформативної функції, числівники можуть слугувати інструментами багатобарвності авторової емоційності та експресивності світовідчуття. У повсякденному житті людині не так важко уявити *a hundred green-backs* і, навіть, *a thousand acres*, адже їх певним чином можна пізнати. Проте словосполучення типу *a thousand apologies*, *five million kisses*, *two hundred thousand souls* викликають в уяві рецептора не конкретну кількість одиниць у сумі або їх порядок, а відчуття великої, вкрай великої кількості, що сигніфікується шляхом експресії. Художній контекст сприяє нарощуванню змістовного потенціалу слова, нашаровуючи нові значення та змінюючи існуючі. З іншого боку контекст відсікає деякі компоненти семантичної структури слова, залишаючи лише ознаки необхідні для створення образу та реалізації прагматичної функції. Ефект інтенсифікації у цих випадках досягається шляхом гіперболізації то пов'язаним з нею процесом числівникової десемантизації. Цей процес полягає у редукуванні значення точного числа та набутті лексевою якісних характеристик – “багато”. Пор. англ. *Science is not a form of black magic. A thousand blind alleys must often be explored before a right road is found; a thousand amateurs must have their fling before a Darwin or an Einstein comes along* [L.M. Gould, A Dictionary of Quotations, p. 119]. *They had talked and argued together a hundred times, the doctor had dined at his house, he had even proposed to introduce Flory to his wife-but she, a pious Hindu, had refused with horror* [G. Orwell, Burmese Days, p. 99].

Особливо показовими у цьому відношенні є поетичні тексти, де використання автором стилістичних прийомів та фігур спричинене не лише прагматичною інтенцією акту комунікації, а й невід’ємним еталоном художньої майстерності поетів, напр. англ. *If a million days are never enough to know you, And a million words won't let you be sure,*

And a million ways of giving my love won't show you, I'll open another door, and find a million more [Kai].

У приспіві наявне віртуозне використання лексичного повтору. Широта переживань та серйозних інтенції поета виражена квантитативом *a million*, який стає своєрідним мірилом вчинків, на які він згоден піти заради кохання. Анафора (*a million days ... a million words ... a million ways*) та обрамлення (*If a million days ... a million more*) проявляють настирливість поета, яка не тільки не викликає набриданья, а, навпаки, – прихильність та захоплення.

Приюм повторення слугує важливим засобом організації тексту. У разі домінування конотативного аспекту у комунікативно-прагматичній інтенції автора, стає важливим розкриття внутрішньої духовної природи, почуттів героїв подій, а отже й перевага надається повторам, що відносяться до конотативної парадигми [16, с. 43–45]. Напр., англ.

One hundred kisses*Is all that she misses***A thousand touches***Sent you in hearts***One hundred moments***Of magic and romance**And beating of two***Loving hearts** [П. Шилько].

У поданому рефрені автором вміло використана не лише градація семантики квантитативів, що акцентує увагу на тому, скільки ж багато втрачає героїня подій, а й прийом анафоричного виділення *one hundred*, яке ненав'язливо “багато обіцяє”. Акцентуація уваги лише на двох серцях наприкінці уривку аугментує значення невизначено-великої кількості, що виражається лексемами *hundred* та *thousand*.

Семантика контактних слів та контекст у цілому детермінують реалізацію числівників на синтагматичному рівні. У сучасній англійській мові широко вживаються словосполучення типу *a hundred and one*, *a thousand and one*, *a million and one*, які на протигагу всім показникам точності (невизначений артикль, числівник *one*, відсутність актуалізатора приблизності, відсутність форманта множинності) вживаються для позначення величезної кількості. Наприклад, назва збірки арабських казок *One Thousand and One Nights* зовсім не говорить про те, що у збірці описується рівно тисяча та одна ніч, а означає, що збірка складається з великої кількості оповідань, зібраних за багато сторіч різними авторами, перекладачами і вченими багатьох країн. Фразеологічні одиниці *the hundred and one odd chances* (“великий ризик”), *a hundred and one things to do* (“безліч турбот”), *the thousand and one small worries of life* (“марнота марнот”), *a thousand and one excuses* (“безліч вибачень”) яскраво демонструють можливість лексем *hundred* та *thousand* вступати у парадигматичні зв'язки та взаємозамінюватися за певних умов. Використання гіперболи забезпечує високий рівень експресивності та посилення суб'єктивної оцінки. Таким чином, досліджувані синтагми характеризуються наявністю квантитативних форм з кваліфікативним (оцінювальним) змістом.

Поліфункціональність числівників простежується у їх нумеративному та квантитативному призначенні. Неоднорідність поглядів лінгвістів різних шкіл спостерігається у віднесенні лексем *hundred*, *thousand*, *million* до того чи іншого розряду слів. Одні [6, с. 39] вказують на двоїстий характер їх вживання (у якості числівників та омонімічних ім'єнників), інші [4, с. 224] наголошують, що лексеми цього типу належать до розряду іменників та виражають ідею збірної множинності; треті [8, с. 188] визнають, що початкові одиниці “лічильних циклів” володіють ознаками іменників, проте становлять групу “хибних, міражних іменників”.

Аналіз демонструє, що конверсиви типу *hundreds, thousands, millions* є одним із засобів позначення невизначеної кількості у англійській мові, напр. англ. *In science the authority embodied in the opinion of **thousands** is not worth a spark of reason in one man* [Galileo Galilei, A Dictionary of Quotations, p. 171]. *And in spite of the endless slaughters reported in the press and on the telescreens, the desperate battles of earlier wars, in which **hundreds of thousands or even millions of men** were often killed in a few weeks, have never been repeated* [G. Orwell, 1984, p. 857].

Феномен субстантивзації числівників становить процес надбання ними нових чинників, а саме: набуття суфіксу множинності *-s*, артиклю, а також властивості сполучуватися з прикметниками та іншими іменниковими модифікаторами. У англомовному дискурсі досить фреквентативною є синтаксична модель **конверсив + конверсив** у функції квантитатива, напр. *More than anyone else before his time or since, he bridged the past and the present to make **millions and millions** of people laugh at their dilemmas – and the nation's* [American Humour, p. 62]. *It was a dark, dirty, miserable place where hardly anybody had enough to eat and where **hundreds and thousands** of poor people had no boots on their feet and not even a roof to sleep under* [G. Orwell, 1984, p. 785]. Актуалізації кількісного змісту словосполучення сприяє повтор (*millions and millions*) та градація (*hundreds and thousands*) квантитативних елементів разом з інтенсифікацією за рахунок плюративної форми лексем.

Художні тексти та поезія рясніє прикладами кореляцій мовних категорій, зокрема категорій кількості та градації. Стилистична фігура градації посилює вплив на адресата, уточнює деталі, нюанси повідомлення. Проте, у прикладі англ. *That anecdote never saw the day that it was worth the telling; and yet I had sat under the telling of it **hundreds and thousands and millions and billions** of times, and cried and cursed all the way through* [M. Twain, A Connecticut Yankee, p. 73 <http://twain.thefreelibrary.com/Connecticut-Yankee/0-9> – Hundreds+and+Thousands] вживання низки гіперболізованих квантитативів викликане негативним, обурливим ставленням наратора до банального анекдоту, який він чув силу-силенну разів. Ніби перекреслюючи попередній елемент, кожен наступний компонент словосполучення, у силу широти свого семантичного наповнення, покликаний заявити про все наростаючу іритацію адресанта.

У лексемах типу *hundreds, thousands, millions* множинність виражена лексико-морфемним шляхом та зазвичай є гіперболічною (термін О.Потебні), тобто використовується як стилістичний прийом для викликання певних емоцій у реципієнта. Так, у реченні англ. *They looked at **hundreds of houses**; they climbed **thousands of stairs**; they inspected innumerable kitchens* [S. Maugham, The Escape, p. 194] досліджувані конверсиви, корелюючи з якісним параметром, характеризують довготривалі, майже нескінченні пошуки помешкання.

Типова синтаксична модель *Noun₁ of Noun₂* зі значенням невизначеної кількості являє собою фразеологізоване словосполучення з варіабельною сталістю. У системі фразеологічної одиниці сталий компонент виступає фразеологічною основою, а варіабельний – семантично або граматично зумовленим елементом [3, с. 10]. В залежності від лексичного наповнення моделі *Noun₁ of Noun₂* вона модифікує експресивно-оціночну модальність, прагматичне наповнення акту комунікації. Лексичне наповнення досліджуваної моделі слугує суб'єктивним мірилом евалюації кількості референтів, напр. *'Have you done this before?'*

'Of course. Hundreds of times – well, scores of times anyway'

'With Party members?'

'Yes, always with Party members'

'With members of the Inner Party?'

'Not with those swine, no. But there's plenty that would if they got half a chance. They're not so holy as they make out'

His heart leapt. Scores of times she had done it he wished it had been hundreds-thousands [G. Orwell, 1984, p. 817].

Вживання головного квантитативного елемента синтаксичної моделі *Noun₁ of Noun₂* у формі множини сприяє інтенсифікації категоріального значення. Пліуративна форма у випадку вживання відчислівникових лексем типу *hundreds, thousands, millions* є облігаторною, оскільки вживання прийменника *of* зумовлене іменниковим статусом досліджуваних слів.

Відчислівникові конверсиви типу *hundred, thousand* та *million* як деривати вторинної номінації маніфестують значення невизначеної кількості на лексико-синтаксичному та текстовому рівнях. На думку С. А. Жаботинської, ця вербокреація зумовлена тим, що числівники, виходячи за межі своєї базової категорії числа, утворюють більш ширший – ноетичний (номінативний) простір [5, с. 260]. Людина прагне до емпіризму, а клас субстантивів представляється найбільш матеріалізованим та таким, що піддається перцепції. Це зумовлює їх найвищий показник динаміки вживаності у порівнянні з іншими частинами мови, і тому очевидно є велика комунікативна потреба вживання слів даної категорії.

Поліфункціональність лексем типу *hundred, thousand* та *million* у англомовному дискурсі проявляється у потенціях виступати маркерами точної, апроксимативної та невизначеної кількості, що зумовлюється їх числовою та номінативною природою. Перспективним напрямком подальших студій є виявлення та дослідження вторинних номінацій квантитативних одиниць крізь призму інтеракцій категорій кількості, якості та інтенсивності.

Література:

1. Арнольд И. В. Интерпретация художественного текста: Типы выдвижения и проблема экспрессивности / И. В. Арнольд // Экспрессивные средства английского языка. – Л.: ЛГПИ им. А. И. Герцена, 1975. – С. 11–20.
2. Балли Ш. Французская стилистика: пер. с фр. / Ш. Балли. – М.: Изд-во иностр. лит., 1961. – 394 с.
3. Вовк В. Н. Фразеологизированные единицы со значением неопределенного множества в английском языке (в сопоставлении с украинским): дис... канд. филол. наук: 10.02.04 / В. Н. Вовк. – К., 1976. – 167 с.
4. Есперсен О. Философия грамматики / О. Есперсен. ; пер. с англ. В. В. Пассека и С. П. Сафроновой. – М.: Изд-во иностр. лит-ры, 1958. – 404 с.
5. Жаботинская С. А. Когнитивные и номинативные аспекты класса числительных (на материале современного английского языка): дис... доктора филол. наук: 10.02.19 / Жаботинская Светлана Анатольевна. – М.: Московский гос. лингвистический ун-т., 1992. – 336 с.
6. Иванова И. П. Теоретическая грамматика современного английского языка: Учебник / Иванова И. П., Бурлакова В. В., Почепцов Г. Г. – М.: Высшая школа, 1981. – 285 с.
7. Кияк Т. Р. Семантичні аспекти нормалізації термінологічних одиниць / Кияк Т. Р., Каменська О. І. // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – 2008. – № 38. – С. 77–80.
8. Лукин М. Ф. К вопросу о лексико-грамматическом статусе числительных в современном русском языке / М. Ф. Лукин // Современный русский язык: хрестоматия: В 3 ч. – Ч. 2: Словообразование. Морфология / авт.-сост.: Т. Н. Волынец, В. Л. Леонович, И. С. Ровдо. – Мн.: БГУ, 2005. – С. 184–195.
9. Маслова В. А. Лингвокультурология: учеб. пособие / В. А. Маслова. – М.: Academia, 2001. – 202 с.
10. Сепир Э. Градуирование. Семантические исследования / Э. Сепир // Новое в зарубежной лингвистике. – М.: Прогресс. – 1985. – № 16. – С. 43–78.
11. Туранский И. И. Семантическая категория интенсивности в английском языке: Монография / И. И. Туранский. – М.: Высшая школа, 1990. – 172 с.
12. Українська мова: Енциклопедія / Редкол.: В. М. Русанівський, О. О. Тараненко, М. П. Зяблюк та ін. – 2-ге вид., випр. та доп. – К.: Вид-во "Укр. енцикл." ім. М. П. Бажана, 2004. – 824 с.
13. Чабаненко В. А. Основи мовної експресії: Монографія / Чабаненко В. А. – К.: Вища школа, 1984. – 168 с.
14. Швачко С. О. Квантитативні одиниці англійської мови: перекладацькі аспекти: Посібник / С. О. Швачко. – Вінниця: Нова книга, 2008. – 128 с.
15. Швачко С. О., Кобякова І. К. // Вступ до мовознавства: Посібник. – Вінниця: Нова книга, 2006. – С. 30–49.
16. Шейгал Е. И. Интенсивность как компонент семантики слова в современном английском языке: Автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04 / МГПИИЯ им. М.Тореза. – Москва, 1981. – 26 с.
17. Щербина Т. С. Лексический повтор как основа типологии текстов /

Т. С. Щербина // Проблемы сверхфразовых единств: Семантико-синтаксическая структура. – Уфа, 1985. – С. 39–45.

Список иллюстративных джерел:

1. American Humor / [ed. Arthur Power Dudden]. – New York: Oxford UP, 1987. – 184 p.
2. Gaither, Carl C. Scientifically speaking: A Dictionary of Quotations / Gaither, Carl C., Cavazos-Gaither, Alma E. – Bristol: Institute of Physics Publishing, 2000. – 482 p.
3. Maugham W.S. Sixty-Five Short Stories / Maugham W. Somerset – London: Heinemann / Octopus: 1976, reprint 1988. – 937 p.
4. Orwell G. Animal Farm, Burmese Days, A Clergyman's Daughter, Coming Up for Air, Keep the Aspidistra Flying, Nineteen Eighty-Four: Complete & Unabridged / George Orwell. – London: Secker and Warburg: Octopus Books, 1976. – 925 p.
5. A Million More (Song Lyrics) [Электронний ресурс] / вик. Kai. – Режим доступу: <http://www.metrolyrics.com/a-million-more-lyrics-kai.html>.
6. Шилько П. 100 Kisses (Song Lyrics) [Электронний ресурс] / Павло Шилько (DJ Паша). – Режим доступу: <http://nashe.com.ua/song.htm?id=1509>.
7. Twain M. A Connecticut Yankee in King Arthur's Court / Mark Twain. – New York and London: Harper & Brothers, 1925. – 450 p.